

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 május Esszé

Bócz Endre: Hazám, hazám, minő úton jársz?

Az Alaptörvény negyedik módosításának parlamenti sikere nem lehetett senki számára igazán meglepetés. A belföldi és nemzetközi visszhang is megfelel a várakozásoknak, talán csak egyes külföldi reagálások hangvétele tekinthető – ha váratlannak nem is – szokatlannak.

Egy törvény – mint szellemi alkotás – belső értékei okán is képes szakmai érdeklődést kiváltani. A hozzáértő számára örömforrás lehet az, hogy a jogalkotó hogyan ragadja meg gondolatilag a szabályozás tárgyát, miként azonosítja a szabályozandó problémaköröket, a megoldási lehetőségek milyen választékát ismeri fel, milyen megfontolás szerint választja ki a kívánatos (és ezért elfogadott) megoldást. Sajnos, a tömegtermelésre berendezkedett törvényhozásunk ontja ugyan a törvényeket, de ritkán szolgál olyan alkotásokkal, amelyek minőségi erényeik okán örömforrásul szolgálhatnának.

Az *Alaptörvény* 2011-ben alkalom lehetett volna arra, hogy a magyar törvényhozás csúcsteljesítményeit idéző mű jöjjön létre. Az eljárás azonban sokak szemében inkább politikai show-műsorrá fajult, és a mű – mint jogi produktum – fércmunka. Az a tény, hogy két éven belül immár negyedik alkalommal módosították, kétségessé teszi azt is, hogy létrehozói sikeresnek tekintenek, így senkinek nem válik a dicsőségére. Egészen biztos, hogy az immár többszörösen átírt jogszabályt nálam sokkal avatottabb alkotmányjogi szakemberek tüzetesebben is elemzik majd. Bár nem vagyok alkotmányjogi specialista, mint magyar állampolgár, és mint jogász, kötelességemnek tartom, hogy véleményemnek – ha műfajilag nem is alkotmányjogi tudományos értekezésként – hangot adjak.

I.

Életem során ebben az országban kétszer (1946-ban és 1989-ben) kiáltották ki a köztársaságot. Ha alkotmányon az államszervezet alapjait és működési rendjét szabályozó legfontosabb jogszabályok összességét értjük, akkor ez – értelemszerűen – alkotmányozást is feltételezett.

1946-ban ez egy szétrombolt országban történt, akkor még az elemi iskola III. osztályába jártam, érthető, hogy az ügy nem vágott az érdeklődési körömbé. Az eseményt mindmáig nem is alkotmányozásként, hanem csak a köztársasági államforma kikiáltásaként szokás számon tartani.

Az 1949. évi alkotmányozást a Magyar Kommunista Párt és a Magyar Szociáldemokrata Párt egyesülési kongresszusa, mint kormányfeladatot, előre meghirdette. Az országgyűlési

választások idejére a polgári ellenzéki pártok már felmorzsolódtak és létrejött a Hazafias Népfront keretében az egységes parlamenti jelölőlista. Világos volt tehát, hogy olyan parlament alkotmányoz majd, amely az ellenzéknek – s ezzel az alkotmány ellenzéki támogatásának – a hiányát nem tekinti legitimációs hiányosságnak.

Még 1949-ben is általános iskolás voltam, és csak arra emlékszem, hogy az Alkotmány parlamenti elfogadását és kihirdetését rendezvényekkel is ünnepelték. Számomra ez azért emlékezetes, mert jelentőségét az iskolánkban nekem, az akkor már „osztályidegen” tanulónak kellett méltatnom egy ünnepélyen. Gondolom, ügyvéd édesapámról feltételezték, hogy a tárgyban szakszerűbben el tud igazítani, mint valamelyik pedagógus egy megfelelőbb pedigrijű iskolatársamat. Édesapám, életkoromhoz igazodó módon valóban elmagyarázta a „történelmi” és a „chartális” alkotmányok mibenlétét és az államformák fajtáit, így méltató beszédem sikert aratott.

Nem így emlegették ugyan, de sokak számára már korábban sem volt titok, hogy alkotmányozás folyt 1989-ben, a Nemzeti kerekasztalnál, bár az elért megállapodások csak a parlament jóváhagyásával váltak teljes értékűvé. Azóta többször szóba került, hogy az ott elfogadott és az 1985-ös választású parlament által törvényerőre emelt alkotmányos szabályokat érdemes lenne tökéletesíteni, és új törvénytári jelzettel ellátni. Erre 1995-ben mutatkozott is reális esély, de az – mint ismeretes – megghiúsult, mert az akkori kormánykoalíció – bár megvolt a *legális* alkotmányozáshoz szükséges kétharmadon felüli támogatottsága – az alkotmány politikai *legitimitásához* ellenzéki támogatást is szükségesnek tartott volna, azt pedig nem sikerült megszereznie.

Az Alaptörvény megalkotása 2011-ben valódi meglepetés volt. A korábbi ellenzéki pártok szövetségének nagyarányú választási győzelmét sokan találóan prognosztizálták ugyan, de a választási programjukban szó sem volt arról, hogy alkotmányozni szándékoznak. Erre nem csak nem kértek felhatalmazást a választópolgároktól, de dr. Navracsics Tibor miniszterelnök-helyettes – akinek akkor még szinte csorbitatlan volt a szavahihetősége – a kialakult parlamenti erőviszonyok tudatában, a kabinet megalakulása után is tagadta a nyilvánosság előtt, hogy ilyen szándéka vagy terve lenne a kormánytöbbségnek. Ki feltételezte volna *demokratákról* – legyenek akár „fiatalok”, akár „keresztények” –, hogy nem tekintik legitimációs deficitnek sem azt, hogy a választásra jogosult szavazópolgárok (8 034 394 fő) mindössze harmadának (2 706 292 főnek, 33,68383 százaléknak) voksaival jutottak a parlamenti mandátumok 68 százalékos, tehát *alkotmánymódosításra* jogosító minősített többségéhez, sem azt, hogy más parlamenti erő az alkotmányozási elképzeléseket nem támogatja.

Persze, az ennek igazolására nemrégiben (állítólag bizalmas körben) forgalomba hozott bibliai érv: „*támogatónk mindenki, aki nem szavazott ellenünk*”, egyszer már – némileg más megfogalmazásban ugyan („*Aki nincs ellenünk, az velünk van*”) – évtizedekig sikeresnek bizonyult.

II.

Az Alaptörvény nyomán számos kritika hangzott el, de a kormányzat kevéssé bizonyult fogékonynak nemcsak az előzetes ellenvetések, hanem a bírálatok és az Alkotmánybíróság szakszerű és igényesen megindokolt döntései iránt is.

Az Alaptörvény – helyenként némi módosítással – nagyrészt átvette ugyan az Alkotmány szövegét, de a konkrét kérdésekhez kapcsolódó viták arra mutatnak, hogy ugyanazok a szavak

a kormányzat értelmezése szerint mást jelentenek az Alaptörvényben, mint jelentettek az Alkotmányban.

Vezető szerepet játszó – de kétes alkotmányjogi pallérozottságú – politikusoknak az úgynevezett „láthatatlan alkotmány” elleni filippikáiból, vagy abból, ahogyan azt kifogásolják, hogy a (főként külföldi) bírálók nem jelölik meg konkrétan, az Alaptörvény melyik kifogásolt rendelkezése milyen (uniós) szabállyal ütközik, az embernek az a benyomása támad, hogy úgy tartják: a jog kizárólag az egyidejűleg hatályban lévő tételes jogszabályok szoros értelemben vett szövegének egyszerű halmaza. Ebből levezethető lenne egy olyan álláspont is, hogy bizonyos kifejezéseknek korábban hamis jelentést tulajdonítottak, és ezért helye lehet annak, hogy – mintegy ezt korrigálva – más, „helyreállított” jelentést tulajdonítsunk nekik ott is, ahol az Alaptörvény változatlanul használja a volt Alkotmány szavait.

A jog azonban, mint társadalmi magatartásszabályozó rendszer, ennél sokkal bonyolultabb. A *tételes jogszabály* – amelyben az állam fogalmazza meg a társadalom által elvártnak, kívánatosnak vélt magatartást – csak egyik, talán a leginkább kézzelfogható, de az esetek egy részében önmagában alig, vagy egyáltalán nem is értelmezhető megjelenési formája a jognak.

A tételes jogszabály csak úgy és annyiban érvényesülhet, ahogyan és amennyiben a társadalom tagjai, köztük az államnak a jogérvényesítésre hivatott alkalmazottai értelmezik és beépítik az ismeretanyagukba. Más szóval: ahogyan a társadalom érintett tagjai felfogják a jogszabály-szöveg útján közvetített gondolatot.

Az egyes szavak a nyelvközösségen belül mindenki számára olyan tárgyi jelentést közvetítenek, amely ugyan tartalmilag nagyrészt azonos, de mégis – a társadalmon belüli elhelyezkedése, szerepköre, ismeretanyaga, tapasztalatai stb. függvényében – úgyszólván mindenki másétől bizonyos mértékig eltérő. A „háryjános” kifejezés például sokak számára nem jelent többet, mint „nagyot mondó”, „hencegő”. Mások a némiképp eltérő helyesírású és hangsúlyú, de azonos hangsort („Háry János”) elsősorban személynévként értelmezik, de emellett jelentheti számukra Kodály ismert daljátékát és annak hőst, a nagyot mondó katonát, s esetleg a róla elnevezett számos vendéglőt, sőt – az idősebb korosztályban – Garay János hőst is. Ha már itt tartunk, szóhangzata alapján a „bujdosó pohár” „kézről kézre adott pohár”-ként értelmezhető, s csak kevesen tudják, hogy ez olyan pohár volt a vendéglőkben, amelynek gömbölyded volt az alja, s ezért nem volt szabad addig az asztalra állítani, amíg ital volt benne. Ma már elterjedt a sajtóban a „szócsata” értelemben is használatos „pengeváltás” kifejezés, ami egy képzavar révén létrejött vadonatúj szó.*

Egy-egy fogalom értelmét – intellektuális jelentését, erkölcsi és érzelmi értékét – alapjaiban határozza meg az a kultúra, amely az adott társadalomra jellemző, s ez a jogszabályok értelmére is érvényes. A honfoglalás utáni „kalandozások” fogalmának nyilvánvalóan egészen más érzelmi értéket tulajdonítanak azok, akik a nemzeti büszkeség forrását fedezik fel abban, hogy Észak-Itáliában úgy imádkoztak, „a magyarok nyilaitól ments meg Uram, minket”, mint akik a tatárjárást egyfajta kalandozó hadjáratnak látják.

A tételes jogszabályokban megszóvegezett tartalmat az emberek – néhány foglalkozási csoport tagjait kivéve – egyénileg általában nem a tételes jog közvetlen tanulmányozása útján, hanem (a tömegtájékoztató, vagy a közbeszéd közvetítésével) mások közreműködését igénybe véve sajátítják el. Ezért mindenképpen nagy az adott társadalomban élő és működő kulturális közeg jelentősége, s ettől, valamint a szocializációs folyamatban óhatatlanul megismert jogi nézetek és egyéb gondolati képződmények hatásától még az sem tudja magát függetleníteni, aki egyébként közvetlenül tanulmányozza a jogszabályt.

Az alkotmányjog a közösségi létezés állami kereteinek legalapvetőbb szervezeti és működési szabályait foglalja össze. E szabályok rendeltetése egy olyan intézményi és eljárási rendszer gondolati modellezése, amely lehetővé teszi azoknak a potenciálisan eltérő – esetleg akár ellentétes – érdekeknek az igazságos összehangolását, avagy a következményükként adódó olyan konfliktusok viszonylag békés rendezését, amelyek az adott közösség tagjainak valamely csoportja és a közösség egésze, vagy a különböző csoportok között, illetőleg a közösség egésze vagy valamelyik csoportja és valaki között jelentkezhet. A „*gondolati modellezés*” elméletileg lehetséges események típusainak, ezek esetleges további fejleményei különböző változatainak és alfajainak számításba vételét, és minden egyes adott fázisban az igazságos megoldás érdekében kívánatos irányú folytatáshoz esetleg szükséges teendő meghatározását jelenti.

Az életviszonyok azonos közegében zajló hasonló természetű eseményeknek a kívánt mederbe tartását szolgáló különféle szabályok rendszerint nem csak a kérdéses események természete szerint sorolhatók több csoportba, hanem aszerint is, hogy milyen aspektusból jelentkező kockázat vagy veszély elhárítását szolgálják. Ilyenkor azok a szabályok kerülnek egy csoportba, amelyeknek a rendeltetése valamely érdeket (jogi értéket) különböző irányokból vagy módon fenyegető veszély elhárítása lenne, s az így védett érdekek úgy jelennek meg, mint valamely jogintézmény szabályozásánál követett *jogi elvek*.

A jogi elvek többsége eredetileg politikai jelszóként volt használatban („*Általános választójogot!*”, „*Szabad sajtót!*”). Siker esetén a jelszóban megfogalmazott törekvést jogintézményként szabályozták, többnyire garanciákkal is körülbástyázták, majd a jogtudomány a részletszabályokat az eredeti cél viszonylatában elemezve azonosította a jogi elve(ke)t.

A jogi elvek gyakran nem is öltének jogszabályi formát, hanem a tételes jog szabályainak csak az immanens tartalmát alkotják, és egy-egy jogszabály alkalmazásának helyessége úgy is ellenőrizhető, hogy megvizsgáljuk, adott esetben előmozdította-e az a megfelelő elv érvényesülését, vagy sem. A jogszabályban használt köznyelvi szavak tárgyi jelentése nem mindig félreérthetetlen, s nem ritkaság, hogy a jogszabály szövegében alkalmazott fogalom tényszerű tartalmát pusztán *nyelvtani* értelmezéssel nem lehet meghatározni; történeti, rendszertani, vagy tudományos jogértelmezés útján dönthető csak el, hogy egy-egy életbeli jelenség („*tény*”) az adott jogszabály alá vonható-e.

A jogrendszer működésének vázolt sajátosságai nem csak egy-egy állam „belső” jogára, sőt nem is csak a jogra, hanem *általában a magatartási szabályrendszerekre* (illem, erkölcs stb.) érvényesek; így érvényesek – természetesen – a nemzetközi integrációs közösségek szabályrendszereire is.

A hatalommegosztáson alapuló államokban, s a bíróságot is működtető nemzetközi integrációs szervezetekben hagyományosan elfogadott elv, hogy az alkalmazandó jogszabályok tartalmának mértékadó megállapítása a bíróság előjoga. Az emberi jogok védelméről szóló egyezmények számos rendelkezését az Alaptörvény és más magyar jogszabályok – amelyek kihirdették, s ezzel a magyar jogrendszer részévé tették őket – a hivatalos magyar fordításnak megfelelő szöveggel tartalmazzák. E szövegek a magyar jogrendszer részei, így a magyar bíróságok jogosultak belátásuk szerint értelmezni őket.

Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló európai egyezmény (The European Convention on Human Rights, a továbbiakban: Konvenció) eredeti aláírói – mint azt az okmány bevezetőjében írták is – európai országok olyan hasonló felfogású kormányai voltak, amelyek „*közös örökségnek*” vallották a szabadsággal és a jog uralmával összefüggő politikai hagyományait, eszményeiket, s ezek közös felfogásban történő fokozott biztosítását várták az

Emberi Jogok Európai Bíróságától (European Court of Human Rights, a továbbiakban: ECHR). Afelől nem volt kétségük, hogy a testület ugyanebben az orientációs keretben értelmezi majd az egyezményt. Lehetett ugyan meglepetés forrása a számukra, ha valamely konkrét kérdésben a náluk már hosszú ideje alkalmazott és helyesnek – szinte magától értetődőnek – tartott megoldást az ECHR a maga komplexebb értelmezésében helytelennek minősítette, de ez jelentősebb bonyodalmakat csak elvétve okozott, többnyire tudomásul vették és korrigáltak.

Hazánk ehhez a kultúrához formálisan is csak a rendszerváltozás idején csatlakozott. Nálunk addig az a felfogás uralkodott, hogy a jogokat az állam „adja”, a felvilágosodás korából származó természetjogi felfogásban tanított „*velünk született emberi jogok*” nem léteznek. Ehhez mérten paradigmaváltás volt a rendszerváltozással járó alkotmányozás. Nem lepett meg senkit az sem, hogy az emberi jogok értelmezésének évtizedek óta kialakított és csiszolatott fogalomrendszerében nem mozogtunk olyan otthonosan, mint azok, akik beleszülettek, vagy már régóta abban éltek.

Az ECHR több évtizedes működése során sokkötetnyi döntést hozott. Ezekben a jogrendszer természetesnek tekintett működési és értelmezési környezete az alapítók által „*közös örökség*”-nek nevezett politikai és jogi kultúra, a „*demokratikus társadalom*”. Ezt vette alapul, amikor a különféle jogintézmények (például „*bűncselekmény*”, „*letartóztatás*”, „*bíró, vagy bírói jogkört gyakorló személy*”, „*törvény által létrehozott bíróság*”, „*tanú*” stb.) úgynevezett „*autonóm*” – vagyis a tagállamok jogától független – fogalmait meghatározta. Ha szükségesnek mutatkozott, azt is megvilágította, hogy e közeg valamely elemének milyen attribútumait tekinti nélkülözhetetlenek a szóban lévő jogok érvényesüléséhez.

A Konvenció számos közjogi természetű rendelkezésének hű magyar fordítása ugyan a hazai jogszabályok révén része a magyar jogrendszernek, s mint ilyen, értelmezhető a magyar bíróság részéről is, de ha az ezek által rendezett életviszonyokban az ECHR előtt a magyar állam ellen érvényesítenek igényt – amire nemcsak más államok, hanem magánszemélyek is jogosultak –, ott nem a magyar jogot, hanem az egyezmény (magyarra híven lefordított) eredeti angol vagy francia nyelvű szövegét – annak az ott már kidolgozott és megszokott fogalomrendszerét és értelmezését – tartják mértékadónak.

III.

Aki az 1990-es szabad választások napján született, 2008. május 2-án nagykorúvá vált.

Képletesen szólva, e napon lett nagykorú a szabad magyar társadalom. Ha azonban valaki összevetette volna egy frissen nagykorúvá vált fiatalember tipikus közérzetét, lelkiállapotát a nagykorúvá vált magyar társadaloméval, valószínű, hogy lényeges különbséget regisztrált volna.

A magyar társadalom 2008 tavaszán nem volt sem vidám, sem reményekkel teli.

Ekkorra a rendszerváltozásban vezető szerepet betöltő valamennyi politikai erőcsoportosulás már volt kormányon, és mint kormányerő, egyszer már megbukott. Amelyik éppen kormányzott, négy év ellenzéki szerep után másodszor is kormányra került, majd újra győzött, s így a harmadik ciklus közepén tartott ugyan, de mély válsággal küzdött, a lakosság szemében is hitelét veszítette és nyilvánvaló volt, hogy a következő választáson súlyos vereség vár rá. A vetélytársa győzelemre készült, de az csak halvány remény volt, hogy tanult kormányon elszenvedett korábbi kudarcából. A társadalom jól érzékelhetően alig várta, hogy szabaduljon a kormányzó koalíciótól, a vetélytársat tekintette esélyesnek, bár voltak kétségei is afelől, hogy az

tanult a múltból. Ennek ugyanis sem a modora, sem az ellenzéki szerepkörben (különösen 2006 zűrzavaros őszi napjaiban) kifejtett tevékenysége, sem az, ami a terveiből a választások előtt ismertté vált, nem sok jelét adta. Így alakult ki 2010-ben a több mint kétharmados parlamenti kormánytöbbség.

Azt mindenki tudta, hogy az ország nehéz helyzetben van, senki nem várt tehát csodákat. Amikor az új miniszterelnök első brüsszeli látogatásán az Európai Bizottság elnökével a közös sajtótájékoztató mikrofonja felé lépdelt, az arckifejezése elárulta – még mielőtt bárki megszólalt volna –, hogy kormányának eredeti gazdaságpolitikai elképzelései nem kaptak zöld utat.

A kezdeti kormányzati intézkedések között sok olyan volt, amelyet Magyarországon nem lehetett ugyan szokatlanak tekinteni, de a hangvétele, illetve a lebonyolítás bárdolatlan módja miatt meghökkenést, vagy egyenesen megrökönyödést váltott ki, nem egynek pedig még az alkotmányosságát is kétségbe vonták. A kormány – szilárd és fegyelmezett parlamenti többségére támaszkodva – csekély önmérsékletet mutatott. Gyakran módosította az Alkotmányt, ha előre látta, hogy elképzelései nem illeszthetők be annak keretei közé, csökkentette az Alkotmánybíróság hatáskörét, hogy átmenetileg is szabadabb kezet biztosítson magának, és végül meghirdette az alkotmányozást.

Az Alaptörvény átvette azt az 1989-ből származó szabályt, hogy a magyar állam „*demokratikus jogállam*”.

A „jogállam” („*Rechtsstaat*”) német eredetű eszméje az abszolút monarchia XVIII–XIX. századi kontinentális változatában keletkezett. A szó magyar megfelelője azonban ma már nem egyértelmű.

Az eredeti felfogás szerint a jogot (a csupa nagybetűvel írt „*TÖRVÉNYT*”) a szuverén uralkodó adja („szentesíti”), amivel egyben *ígéri*, hogy maga is igazodik majd hozzá, és ez az ígéret nem is marad üres szó. Megjegyzendő, hogy ezen értelmezés szerint (Nyugat-)Németországban jó ideig az a vélemény uralkodott, hogy – mivel Hitler alkotmányos úton került hatalomra, s a törvényeket az alkotmányos rendnek megfelelően hozták – a III. Birodalom „*Rechtsstaat*” volt. Erre válaszolt Gustav Radbruch híres tétele, amely szerint az „elviselhetetlenül igazságtalan” jogszabály normalogikai szempontból érvénytelen. Az európai integrációs szervezetekben nem is a „*Rechtsstaat*”-felfogást tekintik mértékadónak, hanem az angolszász eredetű „joguralom” („*Rule of Law*”) kifejezés a használatos; ez olvasható a Konvenció preambuluma hivatalos angol nyelvű szövegében is, amelyet hazánk ratifikált. Eszerint tehát annak értelmezésében a szuverén jogalkotó hatalma nem korlátlan, mert a törvényeknek igazodniuk kell bizonyos – a *közösséghez tartozó államok által közös egyetértéssel elfogadott és nemzetközi dokumentumokban is emlegetett* – elvekhez.

A kormányzati hatalom reprezentánsainak egyes megnyilatkozásai már 2010-ben is gyaníthatóvá tették, hogy másként látják az Alkotmány és a törvényhozás viszonyát, mint az korábban elfogadott volt; erre mutatott az Alkotmány ismételt módosítása, az Alkotmánybíróság hatáskörének megnyirbálása és döntéseinek – szinte rutinszerű – dacos semmibevétele. Gyakorlattá vált a hatályban lévő jogalkotási törvény megkerülése is a (rendelteste szerint kivételesnek szánt) „*önálló képviselői indítványok*” visszaélészerű alkalmazása útján.

Lehetséges, hogy az Alaptörvény már eleve csak ködösítés céljából vette át a volt Alkotmány szavait? A *Magyar Közlönynek* az Alaptörvényt tartalmazó példányában még csak utalás sincsen arra, hogy készült volna a javaslatához indoklás. Ha a jogalkotónak volt világos elképzelése arról, hogy mi mit jelent az Alaptörvényben – és ezt a javaslat előterjesztője közölte volna, amint azt a jogalkotásról szóló törvény megköveteli –, világosabban látnánk. Akkor már

2011-ben megtudhattuk volna, hogy az Alaptörvény például a „*hatalom megosztásának elve*” kifejezésnek [C) cikk (1). bekezdés] milyen jelentést szánt. Azt-e, amit az 1949. évi XX. törvény módosítási tervezetének szövegezésekor 1989-ben, a Nemzeti kerekasztalnál elképzelték a résztvevők, köztük esetleg a Fidesz képviselőjében ő maga is? Az indokolás hiánya folytán ez sem zárható ki, noha az Átmeneti rendelkezések – és a későbbi fejlemények – inkább arra mutatnak, hogy már akkor is más jelentést szántak e szövegnek, mint amit hazánk földrajzi koordinátáinak ismeretében bárki feltételezne.

Az Alaptörvény negyedik módosításának 12. cikke révén azonban kibújt a szög a zsákból: a *kormányon lévő pártszövetség paradigmát váltott*. Az Alaptörvény B) cikk (1). bekezdés szövege ellenére kitáncolt a „*Rule of Law*”-értelemben vett „jogállamiság” hatálya alól. Azoknak a törvényeknek, amelyeket alkotmányosnak nyilvánít, érdemi kontrollja a továbbiakban nincs. Ha az Országgyűlés például úgy módosítja az Alaptörvény 2. cikk (3). bekezdését, hogy általános választást az előző Országgyűlés megválasztását követő nem a negyedik, hanem a *huszonötödik* év április vagy május hónapjában kell megtartani, ezt érdemben senki, semmilyen fórumon nem kifogásolhatja.

Az alkotmánybíráskodás elterjedése Európában a civilizáció vívmánya. Igaz, hogy minden alkotmánybíróság (viszonylag) „*szűk grémium*”, de rendszerint elismert, tekintélyes és hozzáértő emberekből, mondhatni, jogtudósokból áll, akik nem „*a csillagok állásából, belekből és madárcsontokból olvassák ki, hogy alkotmányosságisten mit üzen a földi halandóknak*” – mint hazánk egyik közjogi méltósága véli. Valójában –, ahogyan egyebek között a magyar Alkotmánybíróság határozataiból nyilván ő is láthatta – hiszen bizonyára nem egyet olvasott –, nem így, hanem a vitatott dokumentumok, továbbá a releváns jogszabályok és jogi elvek elmélyült, szakszerű elemzése, a jogtudomány elfogadott tételeivel való összevetésük útján, a logika szabályait alkalmazva vonnak le racionális következtetéseket. Nem az Alkotmánybíróság ítélőképessége iránt támaszt kételyt, aki ezt „*üres és parttalan jogászkodás*”-nak nevezi!

A hatalommegosztás elvének sajátos felfogását tükrözi az Alaptörvény legutóbbi módosításának 14. cikk (4). bekezdése, amely a 27. cikk (4). bekezdésével az Országos Bírósági Hivatal elnökének az úgynevezett „*bíróküldés*” jogát iktatta be. Ezt a rendelkezést korábban az Alkotmánybíróság megsemmisítette, kimutatva róla, hogy nem csak a volt Alkotmánnyal, hanem az Alaptörvénnyel is ellentétes és az ECHR tüzetesen megjelölt határozatai értelmében sérti a Konvenciónak a bírói függetlenségről szóló előírásait is.

Hasonló kifogások támaszthatóak a 2006. őszi tömegosztatásokkal összefüggő elítélések orvoslásáról hozott 2011. évi XVI. törvénnyel szemben is. Ez a törvény *ténybeli* okból – fajlagosan megjelölt bizonyítási eszközök megbízhatatlanságát deklarálva – minősített semmisnek ítéleteket. A tárgyaláson közvetlenül megvizsgált bizonyítékok hitelt érdemlőségének megítélése azonban az első fokon ítélkező bíró kizárólagos jogkörébe tartozik, s ha ő követelményszerűen megindokolja a döntését, a ténymegállapítás még a magasabb bírói fórumok számára is irányadó. Az országgyűlési képviselők tehát olyan bizonyítékok hitelt érdemlősége felől határoztak, amelyeket – a döntést hozó bírótól eltérően – személyesen nem is érzékelték. Az Országgyűlés túllépte a hatáskörét és olyan kérdésben döntött, amely nem tartozott rá; ezzel megsértette a hatalmi ágak megosztásának alkotmányos (és az Alaptörvényben is fenntartott) követelményét. Súlyosbítja a dolgot, hogy a szóban forgó törvény javaslatát az Országgyűlés tisztségviselője, alkotmányügyi, igazságszolgáltatási és ügyrendi bizottságának elnöke terjesztette elő, s azzal a valótlan érvel indokolta, hogy a büntetőeljárás törvényben nincs olyan jogorvoslat, amellyel egyébként a nagyszámú jogsértő elítélés egyedi felülvizsgálat útján orvosolható lenne. Hozzáteszem: utóbb kiderült, hogy összesen 25 esetről volt szó. A bírák felfüggesztették az ügyek elbírálását és az Alkotmánybíróságon még 2011

őszén kérték a törvény alkotmányosságának ellenőrzését. Az ügyek azóta is függőben vannak, döntésről a mai napig nincs hír.

IV.

Az imént tárgyalt döntések nézetem szerint *nem politikai tartalmuk miatt, hanem alkotmányjogi szemszögből* összeegyeztethetetlenek a Rule of Law („joguralom”) értelemben felfogott jogállamisággal.

Az államelmélet és az alkotmányjog tudománya több évszázados fejlődés során, hosszadalmas elméleti viták eredményeként dolgozta ki azoknak az – egy-egy frappáns, néhány szóval megnevezhető – elveknek a gondolati tartalmát, amelyekre a különböző jogi dokumentumok rutinszerűen úgy utalnak, mint közismert fogalmakra, de amelyek mindegyikének részletekbe menő ismertetése esetenként egy-egy terjedelmes monográfiát igényelne. Azon elvek összességének a *teljes* gondolati tartalma, amelyre mint az európai demokráciák „közös örökségére” utal a Konvenció bevezetője és több más integrációs dokumentum, természetesen nem foglalható össze *egyetlen* kijelentő mondatban. Ám ez nem jelenti azt, hogy nem alkotható olyan kijelentő mondat, amelyik – esetleg bonyolult, de létező és megfogalmazható összefüggések eredményeként – egy-egy konkrét aspektusban kifejezi, hogy egyik vagy másik elv tartalmából az adott összefüggésben milyen követelmény fakad.

A kiforrott demokráciák gyakorlatában ezek az elvek beépültek a társadalom jogtudatába, és ha a mindennapi életben nem is mindenki lenne képes a szóban lévő összefüggést megfogalmazni, *érzi* a létezését, tevékenységében *igazodik* hozzá és *érezkeli* („jogérzék”) azt is, ha olyasmit tapasztal, ami az – általa részleteiben valószínűleg nem is ismert – elvet sérti. Az alkotmánybíráskodás feladata éppen annak az összefüggésnek a szabatos feltárása, amelyik közvetíti egy-egy konkrét helyzetre vonatkozóan az elvből adódó követelményt.

Amikor ratifikáltuk azokat a nemzetközi szerződéseket, amelyekkel az európai integrációs szervezetekhez csatlakoztunk, magunkénak fogadtuk el azokat az elveket – és az ezekből adódó követelményeket –, amelyeket e szervezetek a sajátjuknak vallanak. Természetesnek tekinthető, hogy nincs tételes szabályba foglalva valamennyi követelmény; az elv a belőle adódó követelményt értelemszerűen magában foglalja. Hogyan reagáltak volna 1953. november 4-én a Konvenciót aláíró államférfiak egy olyan javaslatra, hogy vegyék bele szabályként: a parlament (különösen a bizonyítékok ismerete nélkül) nem jogosult felülről a bírósági ténymegállapítást? Valószínűleg úgy, mint – triviális hasonlattal élve – a magyar országgyűlés képviselői reagálnának, ha valaki (akár egyéni képviselői indítványként) azt javasolná, hogy az ülésteremben függesszenek ki „*A padlóra köpködni tilos!*” feliratú táblát. Mi szükség rá? Kinek jutna eszébe ilyet tenni? – kérdezték volna ott, illetőleg kérdeznék itt.

Persze, a táblát ma már talán a söntésekben is feleslegesnek tartják nálunk, holott 1953-ban még sok helyütt lehetett őket látni. Így ábrándozhatunk arról is, hogy ötven év múlva már a magyar parlamentben sem hoznának kirívó törvényeket. Ha viszont arra gondolunk, hogy Magyarország megüzente Strasbourgba, nem ért egyet az ECHR-nak a vörös csillag kérdésében kifejtett álláspontjával, inkább Vajda Jánossal kérdezhetjük: „*Hazám, hazám, minő úton jársz? / Mit tartsak immár felüled? / Szeresselek-e ezután is? / Megengedi a becsület?*”

Tetszik

9 ember kedveli. Legyél te az első az ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **„A populizmus nagyon nagy úr” – Bócz Endre, Fleck Zoltán és Hack Péter a Fapados Szalonban, moderátor Pikó András, hozzászólók Sziklai János, Avarkeszi Dezső és Schiffer János** – Önök szerint beszélhetünk-e még Magyarországon független bírászkodásról, az igazságszolgáltatás...
2. **Minél többet lop a politikus, annál biztosabb, hogy megússza – Bócz Endrével és Tóth Mihállyal beszélget Nagy József** – Határozott hatalomváltás zajlik. Kétharmados, zömmel sokéves mandátummal a Fideszé...
3. **Gelencsér Gábor: A macskaköves úton** Hatott-e 1968 a magyar filmművészetre? A látszólag egyszerű kérdésre nehéz...
4. **Kéri László: Tekervényes úton...** Kéri László Tekervényes úton... ...közlekedő előadást ígért Orbán Viktor...
5. **Takács Ferenc: Hálnak az utcán (Édes hazám. Kortárs közéleti versek. Összeállította Bárány Tibor. Budapest, 2012, Magvető.)** Hatvannégy költő százhetvenegy verse tizenhét tematikus csoportba („ciklusba”) rendezve, háromszázhetvennyolc...

Cimkék: **Bócz Endre**